

Ανακοίνωση Αποτελεσμάτων της Έρευνας:

Ανάπτυξη της Πολιτότητας ως Τρόπου Αντιμετώπισης της Νεανικής Παραβατικότητας

Χρηματοδότηση

Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας

Ανάδοχος Φορέας

Σύνδεσμος Κοινωνιολόγων Κύπρου

Συνεργαζόμενοι Φορείς

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Research Unit in Behavior and Social Issues

Τελικοί χρήστες

- * Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού
- * Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης
- * Κοινοβουλευτική Επιτροπή Παιδείας της Βουλής

11 Μαρτίου 2009
Αίθουσα UNESCO, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Εισαγωγή

Η έρευνα αυτή βασίστηκε στην υπόθεση πως, αν οι νέοι νιώσουν ως πολίτες, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να ενεργούν περισσότερο υπεύθυνα και επομένως λιγότερο παραβατικά.

Μια δεύτερη υπόθεση ήταν πως το σχολείο, όπως και η οικογένεια, η κοινωνία και η πολιτεία, μπορούν να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα ώστε οι νέοι να νιώσουν ως πολίτες.

Μια τρίτη υπόθεση ήταν πως υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες (ανεξάρτητες μεταβλητές), οι οποίοι επηρεάζουν τους νέους θετικά ή αρνητικά, τους οδηγούν δηλαδή σε θετική ή αρνητική κοινωνική συμπεριφορά.

Τέλος, μια τέταρτη υπόθεση είναι ότι αυτούς τους παράγοντες είναι πολύ χρήσιμο να τους ξέρουν το σχολείο, η οικογένεια, η κοινωνία και η πολιτεία, για να μπορούν να ενεργούν αποτελεσματικότερα στο θέμα της καλλιέργειας της πολιτότητας.

Σκοπός αυτής της έρευνας είναι να επισημάνει μερικούς απ' αυτούς τους παράγοντες (γνώσεις, αντιλήψεις, διαθέσεις, στάσεις, αξίες, προοπτικές, και προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες) και να προτείνει διδακτικό υλικό και διδακτικές προσεγγίσεις με τις οποίες αυτά μπορούν να καλλιεργηθούν.

Ευρήματα από την ποσοτική έρευνα

Τα βασικότερα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας είναι τα πιο κάτω:

1. Όσο περισσότερο ταυτίζεται ένας μαθητής με το σχολείο του, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές ¹(4.3.3).
2. Η ανάμειξη σε παραβατικές συμπεριφορές μειώνεται όταν υπάρχει ενδιαφέρον για τα κοινά και την ευημερία της κοινωνίας και όταν έχει καλλιεργηθεί επιτυχώς η κοινωνική και ηθική ευθύνη (4.3.2 και 4.3.3).
3. Όσο περισσότερο προσηλωμένος είναι ένας μαθητής στην αξία της αξιοπρέπειας, τόσο λιγότερο αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.3).
4. Όσο περισσότερο προσηλωμένος είναι ένας μαθητής στην αξία της δικαιοσύνης, τόσο λιγότερο είναι πιθανό να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.3).
5. Όσο περισσότερο σημαντικό θεωρεί ένας μαθητής το να θυσιάζει κανείς το προσωπικό του συμφέρον για την οικογένεια του, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.3).

---

¹ Ανάλογα ευρήματα είχαν και πολλοί άλλοι ερευνητές, μεταξύ άλλων οι M.D. Resnick (Resnick, M.D., Bearmore, P. et al (1997) " Protecting adolescents from harm. Findings from the national longitudinal study on adolescent health" , *Journal of the American Medical Association*, 27(8) pp. 23-32) και οι Battistich και Hom (Battistich, V and Hom, H (1997) " The relationship between students sense of the school as a community and their involvement in problem behaviors" *American Journal of Public Health*, 87 (12) 1197-2001.

6. Όσο ψηλότερους στόχους θέτει ένας μαθητής στη ζωή του, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να είναι παραβατικός (4.3.3).
7. Όσο περισσότερο ένας μαθητής σκέφτεται τις συνέπειες των πράξεών του, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να είναι παραβατικός (4.3.3).
8. Όσο περισσότερο πιστεύει ένας μαθητής στη δυνατότητα των πολιτών να αλλάξουν την κοινωνία, τόσο λιγότερο αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.3).
9. Όσο περισσότερο ένας μαθητής πιστεύει ότι έχει επηρεαστεί από τα μαθήματα της Ιστορίας και των Νέων Ελληνικών, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές.
10. Οι μορφωτικές επιδιώξεις ενεργούν κατασταλτικά: όσο ψηλότερες είναι, τόσο λιγότερο πιθανό είναι ένας μαθητής να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.7).
11. Όσο περισσότερο νομίζει ένας μαθητής ότι κάποιοι νόμοι είναι καταπιεστικοί, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.5).
12. Όσο περισσότερο νομίζει ένας μαθητής ότι η εφαρμογή της νομοθεσίας δεν γίνεται με δίκαιο τρόπο, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.5).
13. Όσο λιγότερο προσανατολισμένος είναι ένας μαθητής στην πολυπολιτισμικότητα, τόσο περισσότερο φαίνεται να είναι αναμειγμένος σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.3).
14. Όσο χειρότερη εντύπωση έχει ένας μαθητής για τη συμπεριφορά των Κυπρίων, τόσο πιο πιθανό είναι να αναμειγνύεται σε παραβατικές συμπεριφορές (4.3.5).

Ευρήματα από την ποιοτική έρευνα

Τα ευρήματα από την ποιοτική έρευνα ταξινομήθηκαν στις πιο κάτω 8 ενότητες:

- α) ευρήματα για τις αντιλήψεις, στάσεις και κρίσεις των μαθητών έναντι του σχολείου,
- β) ευρήματα για τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών έναντι των καθηγητών,
- γ) ευρήματα για τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών έναντι του θεσμού του Υπεύθυνου Τμήματος
- δ) ευρήματα για τις αντιλήψεις, στάσεις και κρίσεις των μαθητών για το μάθημα της Πολιτικής Αγωγής,
- ε) ευρήματα για τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών για την παραβατικότητα,
- στ) ευρήματα για τις αντιλήψεις, στάσεις και κρίσεις των μαθητών στα θέματα του κράτους, των νόμων και των πολιτικών,
- ζ) ευρήματα για το βαθμό ανάμειξης των μαθητών στα πολιτικά και τη σημασία που αποδίδουν σ' αυτά, και
- η) ευρήματα για τις αντιλήψεις, των μαθητών για τους Κυπρίους και την κυπριακή κοινωνία.

Στα ευρήματα αυτά τόσο της ποσοτικής όσο και της ποιοτικής έρευνας βασίστηκε το διδακτικό υλικό. Το υλικό που προτείνεται έχει επιλεγεί ώστε να αποτελέσει τη βάση για εκείνες τις μαθησιακές δραστηριότητες που θα αναφέρονται σε αντιλήψεις, διαθέσεις, στάσεις και δεξιότητες που από την έρευνα αποδείχτηκε ότι επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την πολιτική και κοινωνική συμπεριφορά των μαθητών. Στόχος είναι με τις μαθησιακές αυτές δραστηριότητες να

αλλάζουν προς τη σωστή κατεύθυνση οι διαθέσεις, στάσεις και αντιλήψεις και έμμεσα και η πολιτική και κοινωνική συμπεριφορά των μαθητών.

Ευρήματα για τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών έναντι του σχολείου

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας είναι ότι όσο περισσότερο ταυτίζονται οι μαθητές με το σχολείο, τόσο λιγότερες πιθανότητες έχουν να εμπλακούν σε παραβατικές συμπεριφορές. Το εύρημα αυτό είναι πολύ χρήσιμο, γιατί υποδεικνύει έναν τομέα στον οποίο το σχολείο έχει αποκλειστική σχεδόν αρμοδιότητα και μεγάλο περιθώριο για να συμβάλλει στη μείωση της παραβατικότητας. Τα ευρήματα έδειξαν ότι το σχολείο υστερεί πολύ σ' αυτόν τον τομέα. Η μόνη περίπτωση μαθητή που αναφέρει ότι ταυτίζεται με το σχολείο είναι εκείνη ενός πολύ καλού μαθητή και προέδρου του σχολείου. Η ταύτιση είναι τόσο μεγάλη ώστε χρησιμοποιεί πρώτο πληθυντικό πρόσωπο όταν περιγράφει το έργο του σχολείου (ως πρόεδρος συνεργάζεται με τη διεύθυνση του σχολείου).

Οι περισσότεροι μαθητές ωστόσο τονίζουν πως δεν νιώθουν ταύτιση με το σχολείο. Τα αίτια που αναφέρουν είναι πολλά: ο περιορισμός, η πλήξη, το ανταγωνιστικό κλίμα, η στενότητα των ενδιαφερόντων και των δραστηριοτήτων (σχεδόν αποκλειστικά με ακαδημαϊκά/ γνωσιολογικά θέματα), η έλλειψη ανταπόκρισης στις εισηγήσεις και προτάσεις των μαθητών.

Η αίσθηση ότι το σχολείο είναι φυλακή μεγάλωσε αφάνταστα σε μερικά σχολεία τα οποία λόγω της παράνομης εισόδου εξωσχολικών στην αυλή τους, αναγκάστηκαν να περιφράξουν την αυλή με κάγκελα.

Ευρήματα για τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών έναντι των καθηγητών

Οι απαντήσεις των μαθητών στο θέμα αυτό έδειξαν ότι όλοι ανεξαιρέτα λαχταρούν να έχουν στενότερες σχέσεις με τους καθηγητές τους. Αναμένουν απ' αυτούς να έρχονται πιο κοντά τους, να γίνουν πιο ανθρώπινοι, να τους μιλούν σοβαρά για όλα τα θέματα και όχι μόνο για τα μαθήματα, να ενδιαφέρονται για τα προσωπικά τους προβλήματα. Η προσέγγιση των καθηγητών είναι για τους μαθητές το σπουδαιότερο κριτήριο του καλού καθηγητή. Γι' αυτό, προτιμούν τους νεαρούς καθηγητές, οι οποίοι, κατά την γνώμη τους, τους προσεγγίζουν περισσότερο. Μερικοί αναγνωρίζουν ότι η απόσταση μεταξύ καθηγητών και μαθητών επιβάλλεται από αντικειμενικές δυσκολίες (πίεση της ύλης), οι περισσότεροι όμως μέμφονται τους καθηγητές και ζητούν να καταργηθεί η μονιμότητα των καθηγητών, ώστε να απομακρύνονται από τα σχολεία όσοι καθηγητές αδυνατούν ή αρνούνται να προσεγγίσουν τους μαθητές.

Μερικές απαντήσεις των μαθητών δείχνουν φανερή απελπισία. *«Να του φωνάζεις και να μη σε καταλαβαίνει. Να του λέεις κάτι τζαι να σου λαλεί άλλο πράμα» (M-19).*

Γι' αυτό πιστεύουν ότι πρέπει να αναζητηθούν τρόποι που θα εξαναγκάζουν τους καθηγητές να αλλάξουν.

Ευρήματα για τις αντιλήψεις και τις στάσεις των μαθητών έναντι του θεσμού του Υπεύθυνου Τμήματος.

Οι απαντήσεις των μαθητών μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία (λίγοι μαθητές) θεωρούν ότι ο βαθμός ανταπόκρισης του θεσμού στην αποστολή του εξαρτάται από το άτομο που θα τοποθετηθεί στη θέση αυτή. Αν το άτομο ενδιαφέρεται για τους μαθητές, τότε ο θεσμός προσφέρει. Αν όχι, τότε είναι ως να μην υπάρχει. Μία δεύτερη κατηγορία (ελάχιστοι) υποστήριξαν ότι ο θεσμός συμβάλλει στην καλύτερη οργάνωση και συμπεριφορά του τμήματος. Η τρίτη κατηγορία (η μεγάλη πλειοψηφία) υποστήριξαν πως ο θεσμός δεν προσφέρει τίποτε.

Ευρήματα για το μάθημα της Πολιτικής Αγωγής

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει πληροφορίες από πρώτο χέρι σχετικά με τη διδασκαλία του μαθήματος (πόσο συχνά διδάσκεται, πώς διδάσκεται) στάσεις έναντι του μαθήματος, αξιολόγηση του μαθήματος, εισηγήσεις για τρόπους βελτίωσης της προσφοράς του στην καλλιέργεια πολιτότητας.

Στο κεφάλαιο χρησιμοποιούνται πάρα πολλά αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις για να φανεί ότι οι διαπιστώσεις που γίνονται είναι σχεδόν καθολικές. Οι πληροφορίες σχετικά με τη διδασκαλία του μαθήματος αναφέρουν πως χάνονται συχνά μαθήματα λόγω του ότι οι φιλόλογοι καθηγητές που διδάσκουν το μονόωρο αυτό μάθημα παίρνουν ώρες για να καλύψουν την ύλη φιλολογικών μαθημάτων που εξετάζονται με αποτέλεσμα το μάθημα της Πολιτικής Αγωγής να διδάσκεται 3-4 φορές μόνο κατά τη διάρκεια ολόκληρου τριμήνου. Αναφέρθηκε επίσης πως η αξιολόγηση του μαθήματος γίνεται συνήθως με διαγωνίσματα κατά τη διάρκεια των οποίων οι μαθητές έχουν ανοιχτά βιβλία. Οι μαθητές ευχαριστούνται που παίρνουν όλοι βαθμό 19-20, αλλά θεωρούν το γεγονός αυτό αστείο.

Η σπουδαιότητα, η χρησιμότητα και το ενδιαφέρον της συζήτησης είναι ένα θέμα στο οποίο συμφωνούν όλοι ανεξαιρέτα οι μαθητές. Όλα ζήτησαν να γίνεται συζήτηση και εξέφρασαν τη λύπη τους γιατί πολλοί καθηγητές αρνούνται να επιτρέπουν συζήτηση στο μάθημα.

Ένας μαθητής υποστήριξε πως η αξία της συζήτησης δεν έγκειται μόνο στο ότι προκαλείται ενδιαφέρον και συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα αλλά στο ότι με τον τρόπο αυτό ο καθηγητής έρχεται πιο κοντά στο μαθητή.

Ευρήματα για τις αντιλήψεις των μαθητών για την παραβατικότητα

Τα ευρήματα αναφέρονται: α) στις αντιλήψεις τους για τα αίτια της παραβατικότητας και β) στις εισηγήσεις τους για τους τρόπους αντιμετώπισής της.

Οι αντιλήψεις τους για τα αίτια μπορούν να χωριστούν στα αίτια α) της δικής τους παραβατικής συμπεριφοράς και β) της παραβατικότητας των άλλων.

Σχεδόν όλοι οι μαθητές που μίλησαν για δική τους παραβατικότητα την απέδωσαν σε θυμό και νεύρα, στο γεγονός δηλαδή ότι δεν μπορούν να συγκρατήσουν το θυμό τους.

Όταν πρόκειται για παραβατικότητα των άλλων την αποδίδουν σε διάφορα αίτια. Τέτοια είναι α) το ότι δεν έμαθαν καλύτερη συμπεριφορά και προσωπικές κοινωνικές δεξιότητες πχ. Να μιλούν, να επιχειρηματολογούν, να κάνουν διάλογο.

β) το μίσος ή η επιθυμία για εκδίκηση όσων τους έβλαψαν ή τους πρόσβαλαν. Αυτό εξηγεί γιατί οι περισσότερες πράξεις παραβατικότητας είναι πράξεις βίας και καταστροφής ιδιωτικής και δημόσιας (σχολικής, κοινοτικής, κρατικής) περιουσίας. Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις κλοπής. Αυτό πιθανότατα εξηγεί πολλές καταστροφές και πυρπολήσεις σχολικών αιθουσών και σχολικής περιουσίας.

γ) η ανάγκη που νιώθουν αδύνατοι στα μαθήματα και ατάλαντοι κυρίως μαθητές να κάνουν κάτι που θα τους αναδείξει, θα τους βγάλει από την αφάνεια. Μία παραβατικότητα ή ένας παλληκαρισμός θα γίνει αιτία να γίνει φασαρία γι' αυτούς, να ακουστεί το όνομά τους. Η επίδειξη στρέφεται κυρίως προς την πλευρά των κοριτσιών.

δ) νεανικός αυθορμητισμός, τρέλλα, απερισκεψία. Πολλοί μαθητές απέδωσαν σοβαρά παραπτώματα σε επιθυμία των μαθητών να κάνουν πλάκα.

ε) η αδυναμία των παραβατών να σκεφτούν τις συνέπειες των πράξεών τους.

στ) Άλλοι απέδωσαν τον προβληματικό τρόπο συμπεριφοράς πολλών νέων στο προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον. Το περιβάλλον αυτό δημιουργεί μια παθολογική ψυχολογία η οποία πρέπει να αντιμετωπισθεί με κατανόηση, επιείκεια και παροχή ψυχολογικής στήριξης.

Η αντίληψη ότι τα ψυχολογικά προβλήματα αποτελούν την κυριότερη αιτία της νεανικής παραβατικότητας είναι η επικρατέστερη μεταξύ των μαθητών. Αυτό ίσως εξηγεί τον τρόπο που αντιδρούν έναντι των παραβατών. Πολλοί υποστήριζαν πως η ευθύνη βαρύνει την κοινωνία και όχι τον παραβάτη.

Πολύ συχνά η συμπάθεια των μαθητών που απάντησαν ήταν με τον παραβάτη, τον θύτη, και όχι το θύμα.

Αυτό επαναλήφθηκε και σε περιπτώσεις που μεθυσμένοι οδηγοί χτύπησαν αθώους διαβάτες. Η προσπάθεια ήταν να αναζητήσουν τα αίτια που έσπρωξαν τον έφηβο σ' αυτή τη συμπεριφορά. Σε πολύ λίγες περιπτώσεις πράξεων βίας (ληστεία, κλοπή, ξυλοδαρμός) αντιμετωπίστηκαν καθαρά ως πράξεις παραβίασης των δικαιωμάτων των θυμάτων.

Έτσι βλέπουμε το εξής παράδοξο φαινόμενο. Σε μία κοινωνία που δίνει τεράστια σημασία στα δικαιώματα υποβαθμίζεται το σημαντικό δικαίωμα του πολίτη να έχει ασφάλεια και να μην διατρέχει τον κίνδυνο να χάσει τη σωματική ακεραιότητα και τη ζωή του.

Όσον αφορά στους τρόπους αντιμετώπισης της παραβατικότητας, η συχνότερη εισήγηση ήταν η καλύτερη ψυχολογική στήριξη των μαθητών στα σχολεία με διορισμό περισσότερων εκπαιδευτικών ψυχολόγων.

Δεν υπήρξαν εισηγήσεις για εκπαίδευση των μαθητών με τρόπο που να γίνουν αυτόνομοι άνθρωποι και πολίτες, να αποκτήσουν δηλαδή σύνεση, σωφροσύνη, καλύτερη κατανόηση του εαυτού τους, των υποθέσεών τους και του κόσμου, να μπορέσουν να σταθούν στα δικά τους πόδια και να αποφασίσουν για τον εαυτό τους.

Ευρήματα για τις αντιλήψεις και στάσεις των μαθητών στα θέματα του κράτους, των νόμων και των πολιτικών

Η ποσοτική έρευνα έδειξε ότι οι αρνητικές αντιλήψεις για τους άρχοντες (αν είναι ιδιοτελείς) και για τον τρόπο εφαρμογής των νόμων (αν εφαρμόζονται με άδικο τρόπο) προκαλούν αύξηση της παραβατικής συμπεριφοράς των μαθητών.

Η ποιοτική έρευνα εξάλλου έδειξε ότι ένας μεγάλος αριθμός των ερωτηθέντων βλέπουν τους άρχοντες ως άτομα που ασκούν εξουσία πάνω στο λαό παρά ως αντιπροσώπους του λαού, και τους νόμους ως απαγορεύσεις παρά ως τρόπους ρύθμισης της συμπεριφοράς των πολιτών και διασφάλισης της τάξης και της ασφάλειας που είναι απαραίτητες για τη συλλογική ζωή.

Αρκετοί μαθητές δήλωσαν επίσης πως έχουν παράπονα με το κράτος, γιατί δεν ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις του προς τους πολίτες. Με ελάχιστες εξαιρέσεις οι ερωτηθέντες απάντησαν ότι δε συμφωνούν με τη δήλωση του Προέδρου των ΗΠΑ J.F Κένεντυ τον Ιανουάριο 1968 κατά την τελετή εγκατάστασής του στην προεδρία, με την οποία καλούσε τους πολίτες να σκέφτονται περισσότερο τι μπορούν να κάνουν εκείνοι για τη χώρα τους παρά τι μπορεί να κάνει η χώρα τους γι' αυτούς. Στην πραγματικότητα η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων μαθητών δεν κατανόησε καν την ερώτηση. Τόσο ξένη φάνηκε ότι είναι προς τις κρατούσες στην Κύπρο αντιλήψεις.

Οι απαντήσεις των μαθητών φαίνεται να απηχούν μια γενικότερη αντιεξουσιαστική στάση. Το πιθανότερο είναι ότι η στάση αυτή οφείλεται σε ιστορικούς λόγους (αντίθεση στην Αγγλική διοίκηση, που εθεωρείτο ξένη και αυταρχική). Πιθανό όμως να έχει σχέση με μια γενική παρεξήγηση η οποία απορρέει από την αδυναμία διάκρισης εξουσίας και αρχής (power - authority).

Για τη μεγάλη μάζα των πολιτών κάθε πολιτειακός άρχων είναι μια ιδιοτελής και αυθαίρετη εξουσία. Ελάχιστοι μπαίνουν στον κόπο να εξετάσουν αν πρόκειται για εξουσία που ενεργεί αυταρχικά ή/και αυθαίρετα ή για νόμιμη αρχή που εξελέγη ή διορίστηκε για να φέρει σε πέρας ένα έργο για το καλό του συνόλου. Αυτό σημαίνει ότι οι αρχές στην Κύπρο ουσιαστικά καλούνται να φέρουν εις πέρας το έργο τους χωρίς την κατανόηση, συνεργασία και ηθική στήριξη του κοινού. Αυτό κάνει τις αρχές να σκέφτονται ότι το μόνο που μπορούν να κάνουν για να νομιμοποιήσουν την αρχή τους και να εξασφαλίσουν κάποια προσωρινή έστω συνεργασία είναι η «εξαγορά» των πολιτών μέσω αυξήσεων μισθών, ειδικών χορηγιών προς ορισμένες τάξεις πολιτών, ελαφρύνσεις στη φορολογία ή χαλαρώσεις στις πολεοδομικές ζώνες κλπ. Αυτό καλλιεργεί τελικά την εικόνα ότι το κράτος είναι μια γαλακτοφόρος αγελάδα.

Οι αντιλήψεις αυτές αποτελούν ένα σοβαρό πρόβλημα όπως και οι αντιλήψεις για το σχολείο και τους καθηγητές οι οποίες όχι μόνο παρακωλύουν την ταύτιση των μαθητών με το σχολείο αλλά προκαλούν αντιπάθεια και μίσος με πολύ οδυνηρές συνέπειες για την παρουσία του σχολείου, για τη σχέση καθηγητών και μαθητών, για το παιδαγωγικό και μορφωτικό έργο αλλά και για την ψυχική υγεία των μαθητών.

Το μάθημα της Πολιτικής Αγωγής πρέπει να ασχοληθεί ουσιαστικά με το θέμα αυτό. Στην πραγματικότητα το θέμα αυτό αποτελεί ένα από τα ουσιαστικότερα θέματα της Πολιτικής Αγωγής.

Ευρήματα για το βαθμό ανάμειξης των μαθητών στα πολιτικά και για τη σημασία που αποδίδουν σ'αυτά

Τα ευρήματα για την ανάμειξη των νέων στα πολιτικά ήταν γενικά μία μεγάλη έκπληξη. Ενώ ένα μεγάλο ποσοστό δηλώνει ότι, έστω και εάν η ψηφοφορία δεν ήταν υποχρεωτική, θα ψήφιζε στις εκλογές (70% στις προεδρικές, 54.8% σε βουλευτικές και 61.8% σε δημοτικές (κοινοτικές), ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό (16.9% ποτέ, 27.3% σπάνια και 32.2% μερικές φορές) ανέφερε ότι δε συζητούν πολιτικές ειδήσεις με τους φίλους ή τους γονείς τους ή άλλα άτομα, ένα άλλο σημαντικό ποσοστό (2.2% ποτέ, 15.2% σπάνια και 32.7% μερικές φορές) ότι δεν παρακολουθεί ειδήσεις και ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (30.1% ποτέ, 34.5% σπάνια και 22.9% μερικές φορές) ότι δεν παρακολουθεί πολιτικές συζητήσεις (στο ραδιόφωνο, τηλεόραση, εφημερίδα). Ένα επίσης μεγάλο ποσοστό (43.2% σίγουρα όχι και 28.3% μάλλον όχι) ανέφερε ότι δεν θα επιδιώξει, όταν ενηλικιωθεί, κάποιο πολιτικό αξίωμα (δημοτικός σύμβουλος, βουλευτής). Τα ευρήματα αυτά είναι πολύ διαφορετικά από τα ευρήματα της έρευνας του IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) (βλέπε Εισαγωγή).

Μεγαλύτερη ακόμα έκπληξη αποτέλεσαν το πολύ μικρό ενδιαφέρον και οι επιφυλάξεις των μαθητών για την ανάμειξη στα πολιτικά. Στην ερώτηση πόσο σημαντική είναι για σένα η πολιτική 29.8% απάντησαν καθόλου και 25.4% λίγο σημαντικό. Μόνο 6,2% απάντησαν ότι είναι πάρα πολύ σημαντικό και 12.7% πολύ. Ανάλογα ευρήματα είχαμε και στις προφορικές συνεντεύξεις.

Μια ερμηνεία γι' αυτές τις επιφυλάξεις είναι η αποθάρρυνση πολλών γονιών προς τα παιδιά τους να αναμειχθούν στα πολιτικά, επειδή πιστεύουν ότι αυτό θα αποσπάσει την προσοχή τους από τη μελέτη τους ή επειδή θεωρούν αυτή την ανάμειξη σπατάλη χρόνου ή επιβλαβή για το ήθος των μαθητών (φόβος του πολιτικού φανατισμού). Αυτό αντανακλάται συχνά στις απαντήσεις των μαθητών στις συνεντεύξεις. Έτσι αναμειγνύονται στα πολιτικά λιγότερο καλοί μαθητές.

Η πιο μεγάλη ωστόσο έκπληξη ήταν το εύρημα της ποσοτικής έρευνας ότι η συμμετοχή σε πολιτικές ομάδες έχει αρνητική επίδραση (Ερώτηση A07.01), οδηγεί δηλαδή σε αρκετές παραβατικές συμπεριφορές. Συγκεκριμένα, η έρευνα έδειξε ότι οι συμμετέχοντες σε πολιτικές ομάδες είναι πιο πιθανό να οδηγούν χωρίς άδεια και να παραβιάζουν τα όρια ταχύτητας, να προκαλούν καταστροφή του περιβάλλοντος, να αναμειγνύονται σε καταστροφή περιουσίας με χρήση φωτιάς, να λένε ψέματα και να προκαλούν ψυχικό πόνο σε άλλους.

Όπως αναφέρεται στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποσοτικής έρευνας, οι επιδράσεις αυτές μπορούν να τύχουν διαφόρων ερμηνειών, μη εξαιρουμένης και της απατηλότητας. Μια ερμηνεία, για παράδειγμα, αν δεν πρόκειται περί στατιστικού λάθους, είναι ότι στα κόμματα καταφεύγουν άνθρωποι ανήσυχoi, ανυπότακτοι, επαναστάτες, φιλόδοξοι που επιδιώκουν να αποκτήσουν δύναμη και εξουσία μέσω της εμπλοκής τους στην κομματική ζωή. Αν συμβαίνει κάτι τέτοιο, είναι ασφαλώς πολύ απογοητευτικό, γιατί η Ερευνητική Ομάδα είχε κάνει την υπόθεση ότι η εμπλοκή στα πολιτικά θα μπορούσε να συμβάλει στη βαθύτερη αίσθηση της σημασίας του ρόλου του πολίτη και σε πιο υπεύθυνη συμπεριφορά.

Ανάλογη έκπληξη δοκίμασε η Ερευνητική Ομάδα και από τα ευρήματα σχετικά με τη συμμετοχή στο μαθητικό συμβούλιο του τμήματος και στο μαθητικό συμβούλιο του σχολείου. Αντίθετα προς τη διάχυτη αντίληψη ότι η συμμετοχή στα συμβούλια αποτελεί άσκηση στη διοίκηση και στη δημοκρατική συμπεριφορά, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι μαθητές που συμμετέχουν σε σχολικά συμβούλια είναι περισσότερο πιθανό να εμπλέκονται σε παραβατικές συμπεριφορές. Η πιθανή εξήγηση γι' αυτό το εύρημα είναι ότι σ'αυτά τα συμβούλια εκλέγονται ίσως άτομα μέσω της άσκησης κάποιας μορφής ψυχολογικής πίεσης ή βίας πάνω στους συμμαθητές τους ή ότι η

πλειοψηφία των επιμελών μαθητών δεν ενδιαφέρεται γι' αυτές τις θέσεις, πιθανότατα γιατί αποθαρρύνονται από το τι βλέπουν να γίνεται στη διαδικασία των εκλογών ή γιατί αποθαρρύνονται από τους γονείς τους να επιδιώξουν τέτοια οφίκια, επειδή τα θεωρούν σπατάλη χρόνου.

Υπάρχει ωστόσο κάτι το ενθαρρυντικό στις απαντήσεις των μαθητών, η πίστη ότι οι Κύπριοι πολίτες μπορούν να αλλάξουν τα πράγματα προς το καλύτερο, αν το θέλουν (ερώτηση 25). Στην ερώτηση αυτή 39.1% απάντησαν ότι συμφωνούν απόλυτα και 34.3% ότι συμφωνούν. Ένα ποσοστό δηλαδή 73.4% πιστεύουν στη δύναμη του πολίτη.

Ευρήματα για τις αντιλήψεις των μαθητών για τους Κυπρίους και την Κυπριακή Κοινωνία

Ένα σημαντικό εύρημα της ποσοτικής έρευνας είναι εκείνο που αφορά στην επίδραση που έχει πάνω στη συμπεριφορά των νέων η αντίληψη που έχουν για τους Κυπρίους και την Κυπριακή Κοινωνία. Η έρευνα έδειξε ότι όσο πιο αρνητική είναι η αντίληψη των μαθητών για τους Κυπρίους και την Κυπριακή Κοινωνία, τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες υπάρχουν να εμπλακούν σε παραβατική συμπεριφορά.

Η εξήγηση γι' αυτή τη σχέση δίνεται πιθανότατα από τη θεωρία της μάθησης του Robert Merton ή, πιο εξειδικευμένα, από τη θεωρία του Robert Agnew για τις ψυχολογικές εντάσεις. Σύμφωνα με την τελευταία θεωρία, όταν οι μαθητές νιώθουν ότι όλοι γύρω τους συμπεριφέρονται μ' αυτό τον (αποκλίνοντα τρόπο), τότε είναι φυσικό να νιώθουν ότι και οι ίδιοι μπορούν να συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο, επειδή δεν θα υπάρχει κανένας να τους ελέγξει ή να τους επιπλήξει ή επειδή δεν θα νιώθουν ένοχοι όταν δεν συμπεριφέρονται όπως πρέπει.

Με βάση τις απαντήσεις των μαθητών θα μπορούσε κανείς να πει ότι οι αντιλήψεις για τους Κυπρίους και την Κυπριακή Κοινωνία αποτελούν ένα από τα σοβαρότερα και δυσκολότερα προβλήματα για την καλλιέργεια της πολιτότητας και γενικά για την πολιτική στην Κύπρο. Σχεδόν όλοι οι μαθητές πιστεύουν ότι η Κυπριακή Κοινωνία είναι μια σάπια κοινωνία στην οποία κυριαρχεί το μέσο, το ρουσφέτι και το αλληλοφάγωμα.

Οι απαντήσεις γενικά δείχνουν ότι οι μαθητές πιστεύουν ακράδαντα ότι η Κυπριακή Κοινωνία είναι μια κοινωνία στην οποία ελάχιστη εμπιστοσύνη υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων, μια κοινωνία χωρίς κοινωνικό κεφάλαιο. Όλοι κοιτάζουν το συμφέρον τους, γι' αυτό και ο καθένας, αν δεν θέλει να φανεί βλάκας και θύμα, πρέπει να κάνει και αυτός το ίδιο.

Το πρόβλημα αυτό φάνηκε ανάγλυφο όταν οι μαθητές ρωτήθηκαν στις προφορικές συνεντεύξεις αν ήξεραν για το fair play και ποια η στάση τους έναντι αυτής της συμπεριφοράς. Όλοι ήξεραν για το fair play στο ποδόσφαιρο αλλά δεν μπορούσαν να σκεφτούν περιπτώσεις στις οποίες το fair play εφαρμόζεται στην πραγματικότητα. Όταν τους υποδείχθηκε ότι μια τέτοια περίπτωση θα ήταν η περίπτωση της μη χρήσης μέσων στις εξετάσεις και ρωτήθηκαν συγκεκριμένα, αν θα δέχονταν να πάρουν κρυφά εκ των προτέρων τα θέματα των εξετάσεων στις οποίες θα παρακαθήσουν από κάποιο συγγενή ή φίλο τους που έτυχε να τα εξασφαλίσει παράνομα, η μεγάλη πλειοψηφία, ακόμα και όσοι προηγουμένως είχαν εκφραστεί με τα χειρότερα λόγια εναντίον των μέσων και του ρουσφετιού και όσων ωφελούνται απ' αυτό (M-29), απάντησαν ότι θα δέχονταν να τα πάρουν. Οι εξηγήσεις που δόθηκαν ήταν πολλές και ενδιαφέρουσες αλλά και πολύ χαρακτηριστικές του τρόπου που νιώθουν και σκέφτονται πολλοί Κύπριοι σήμερα γι' αυτό το θέμα.

Μια πρώτη δικαιολογία είναι η αδύνατη ανθρώπινη φύση. «*Εν ανθρώπινο*» (M-29).

Μια δεύτερη δικαιολογία είναι η καθολική εφαρμογή του «*Πιστεύω εν έσει άνθρωπο, όσο καλός τζιαι να είναι, που εν να μεν το δεκτεί*» (M-19).

Η εντύπωση ότι η συμπεριφορά είναι πλήρως γενικευμένη είναι τόσο δυνατή, ώστε μαθητές που απάντησαν ότι δεν θα δέχονταν να πάρουν τα θέματα φοβήθηκαν ότι δεν θα γίνονταν πιστευτοί.

Μια τρίτη δικαιολογία που απορρέει από τη δεύτερη είναι ότι «*αν το κάνεις, δεν θα σε κατηγορήσει κάποιος*»(M-25).

Μια τέταρτη δικαιολογία είναι ότι η ζημιά δε θα είναι μεγάλη για τους άλλους.

Μια πέμπτη δικαιολογία είναι η σοφιστεία ότι «*δεν έχεις φταιζιμο εσύ, επειδή σου προσφέρθηκαν τα θέματα χωρίς να τα ζητήσεις*» (M-24).

Γενικά οι απαντήσεις που δόθηκαν μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: α) τις δικαιολογίες και β) τις νόρμες. Οι πρώτες φανερώνουν κάποιο αίσθημα ενοχής, ενώ οι δεύτερες φαίνεται να υποστηρίζουν έμμεσα ότι αυτό που θα κάνουν είναι μια αποδεκτή νόρμα συμπεριφοράς.

Μερικές απαντήσεις που δείχνουν υιοθέτηση της συμπεριφοράς αυτής ως αποδεκτής νόρμας πρόβαλαν τα εξής επιχειρήματα:

α) τη σπουδαιότητα της θέσης γι' αυτόν που την εξασφαλίζει και τη δυσκολία εξασφάλισής της στη σημερινή εποχή.

β) Την άποψη ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. «*Άμα είχα μια βοήθεια γιατί όχι;*» (M-17).

γ) Τη σημασία της αξιοποίησης των παρουσιαζόμενων ευκαιριών.

δ) Θα ήταν βλακεία και αυτοθυματοποίηση να μην πάρεις τα θέματα.

Το παρήγορο είναι ότι αρκετοί ξέρουν ότι δεν είναι ορθή πράξη, νιώθουν όμως παγιδευμένοι σε μια κοινωνία στην οποία δεν μπορούν να ενεργήσουν διαφορετικά.

Γι' αυτό σκέφτονται ότι πρέπει να βρεθεί ένας τρόπος να γλιτώσουν απ' αυτή την παγίδα.

Η σκέψη που μπορεί να κάνει κάποιος μ' αφορμή αυτά τα ευρήματα είναι ασφαλώς πολύ αποθαρρυντική και απαισιόδοξη. Αν οι άνθρωποι της Κύπρου στη μεγάλη πλειοψηφία τους σκέφτονται όπως οι μαθητές που ρωτήθηκαν, πώς είναι δυνατό να αναμένουμε ότι θα πεισθούν να ξεπεράσουν αυτό τον στενό τρόπο αντίληψης και να βγουν έξω από το δρόμο τους για να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους;

Η Φύση του Μαθήματος της Πολιτικής Αγωγής και οι Προτεινόμενες Διδακτικές Προσεγγίσεις

Η Φύση του Μαθήματος

Όλοι οι μελετητές που ασχολήθηκαν με τη φύση του Μαθήματος της Πολιτικής Αγωγής κατέληξαν στο συμπέρασμα πως αυτό είναι πολύ διαφορετικό και πολύ πιο δύσκολο στη διδασκαλία του από όλα τα άλλα μαθήματα που διδάσκονται στο γυμνάσιο και στο λύκειο.

Είναι διαφορετικό, γιατί η έμφαση δεν είναι στη μετάδοση γνώσεων αλλά στην καλλιέργεια της πολιτότητας, δηλαδή στην απόκτηση προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων (κριτικής ικανότητας, κατανόησης των συνεπειών των πράξεων, ικανότητας επικοινωνίας, ικανότητας αντιμετώπισης συγκρουσιακών καταστάσεων, συναισθηματικής ωριμότητας) και διαθέσεων και στάσεων (ανεκτικότητας, συνεργασίας) και γενικά στην προσωπική ανάπτυξη και στην απόκτηση αυτονομίας των μαθητών.

Και είναι δύσκολο, γιατί η διδασκαλία διαθέσεων, στάσεων, προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων και η συμβολή στην προσωπική ανάπτυξη και στην απόκτηση αυτονομίας των μαθητών είναι πολύ πιο δύσκολο έργο από τη μετάδοση γνώσεων. Στο μάθημα της Πολιτικής Αγωγής ο μαθητής δεν καλείται να μάθει τρόπους αυτόματης και μηχανικής ανταπόκρισης στα παρουσιαζόμενα προβλήματα ούτε να «σφυρηλατήσει» χαρακτήρα, αλλά να αποκτήσει τις γνώσεις και τις δεξιότητες που χρειάζεται για να ανταποκρίνεται σ' αυτά ελεύθερα και αυτόνομα και λαμβάνοντας υπόψη ορισμένους περιορισμούς που επιβάλλει η συμβίωσή του με άλλους.

Είναι φανερό ότι η διδασκαλία απαιτεί ειδικές δεξιότητες από την πλευρά του διδάσκοντος και κατάλληλο κλίμα τόσο μέσα στην τάξη όσο και μέσα στο σχολείο. Εφόσον, για παράδειγμα, είναι μάθημα που διδάσκει για δημοκρατία και ελευθερία, πρέπει ασφαλώς να διδάσκεται με τρόπους που εκφράζουν στην πράξη αυτές τις αξίες. Μια πράξη ελευθερίας, με την οποία μπορεί και πρέπει να ξεκινά το μάθημα είναι, για παράδειγμα, να ενημερώνει ο καθηγητής στο πρώτο μάθημα τους μαθητές του για τις ενότητες που επέλεξε να τους διδάξει, να τους εξηγεί τους στόχους κάθε ενότητας και να ζητά τις απόψεις και εισηγήσεις τους. Μια τέτοια ενέργεια του διδάσκοντος θα αυξήσει, όπως είναι φυσικό, το ενδιαφέρον των μαθητών και θα δημιουργήσει διάθεση για συμμετοχή στο μάθημα και συνεργασία.

Αυτό σημαίνει ότι ο καθηγητής πρέπει να συμπεριφέρεται στο μαθητή ως προς αυτόνομο και ελεύθερο άτομο που έχει το δικαίωμα να έχει άποψη και γνώμη και να διαφωνεί τόσο με τις απόψεις των συμμαθητών του όσο και με εκείνες του καθηγητή του. Αυτό φυσικά ισχύει για όλα τα μαθήματα, ισχύει όμως περισσότερο για ένα μάθημα που έχει κύριο σκοπό να καλλιεργεί αυτόνομους και ελεύθερους πολίτες.

Μια άλλη πράξη σεβασμού προς τους μαθητές θα ήταν η εξήγηση των παραδοχών πάνω στις οποίες ο καθηγητής βάσισε τις διδακτικές του προσεγγίσεις. Για παράδειγμα, εξηγεί ότι η επιστημονική έρευνα έδειξε πως οι μαθητές πολλές φορές ενεργούν παραβατικά γιατί δεν έμαθαν να σκέφτονται τις συνέπειες των πράξεών τους πριν ενεργήσουν ή αντιδρούν σε νόμους και κανονισμούς, επειδή δεν ξέρουν τη λογική που υπάρχει πίσω τους. Μ' αυτό τον τρόπο δίνει το μήνυμα στους μαθητές ότι κάθε τι που κάνει το κάνει ύστερα από μελέτη και περίσκεψη.

Αυτό είναι βέβαιο ότι θα εκτιμηθεί πολύ από τους μαθητές, πράγμα που σημαίνει πως υπάρχει πιθανότητα να φιλοτιμηθούν να δείξουν μεγαλύτερη σοβαρότητα, συνεργασία και συναίσθηση ευθύνης. Ένα άλλο πολύ θετικό στοιχείο για τη μόρφωση του μαθητή είναι το ότι θα κατανοήσει

πως τα μαθήματα και η διδακτική τους δεν είναι κάτι το προκατασκευασμένο και άνωθεν επιβεβλημένο αλλά κάτι που κατασκευάζεται με βάση τις ανάγκες των μαθητών.

Τρεις άλλες μεγάλες δυσκολίες του μαθήματος είναι η ανάγκη για τον διδάσκοντα να είναι πρότυπο, η ανάγκη συνεχούς ανανέωσης του διδακτικού υλικού και η μεγάλη δυσκολία της οργάνωσης και διεξαγωγής επωφελούς συζήτησης.

Η ανάγκη για τον διδάσκοντα να είναι πρότυπο γι' αυτά που λέει και υποστηρίζει στο μάθημα είναι επιβεβλημένη. Μέσα στην τάξη γίνεται λόγος για δημοκρατία, ελεύθερη σκέψη, ανεκτικότητα, σεβασμό των άλλων, έλεγχο του θυμού, και πολιτισμένη συμπεριφορά. Οι μαθητές θα αναμένουν να δουν πώς ο καθηγητής τους ανταποκρίνεται σ' αυτά που διακηρύσσει. Αν διαπιστώσουν πως ο καθηγητής τους εφαρμόζει αυτά που λέει, τότε υπάρχει πολύ μεγάλη πιθανότητα να τον μιμηθούν και να συνεργασθούν μαζί του. Αυτό υπογραμμίζει την ανάγκη να επιλέγονται για τη διδασκαλία του μαθήματος καθηγητές που διακρίνονται για την παιδαγωγική σωφροσύνη και σύνεσή τους.

Ερχόμαστε τώρα στη δεύτερη δυσκολία του μαθήματος, δηλαδή την ανάγκη συνεχούς ανανέωσης του διδακτικού υλικού. Για να έχει νόημα το μάθημα, η διδασκαλία δεν μπορεί να γίνεται στο κενό. Πρέπει να ξεκινά απ' εκεί που βρίσκονται οι μαθητές, από τη δική τους πραγματικότητα, από κάτι δηλαδή που έχει σχέση με τα καθημερινά προβλήματα τα δικά τους, των γονιών τους, της χώρας τους, της κοινότητάς τους, και να τους βοηθά να τα κατανοούν καλύτερα συνδέοντάς τα με τα σύγχρονα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Αυτό σημαίνει πως ο διδάσκων πρέπει να ανανεώνει και να εμπλουτίζει διαρκώς το υλικό του ώστε να παρακολουθεί την επικαιρότητα και να μπορεί μ' αυτό τον τρόπο να βοηθά τους μαθητές του από τη μια να κατανοούν καλύτερα τα προβλήματα μέσα στα οποία ζουν και από την άλλη να εμβαθύνουν περισσότερο στις διδασκόμενες βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία της πολιτείας και της κοινωνίας. Στην πραγματικότητα οι πληροφορίες που θα χρησιμοποιούνται κάθε φορά στο μάθημα είναι ήδη γνωστές στους μαθητές από τα ΜΜΕ και από τις συζητήσεις που ακούουν να γίνονται γύρω τους¹.

Συνεπώς το έργο του διδάσκοντος δεν είναι τόσο να δώσει τις πληροφορίες όσο να βοηθήσει τους μαθητές του να χειρισθούν αυτό το υλικό, δηλαδή να το συσχετίσουν με τα συζητούμενα προβλήματα και να κατανοήσουν τους διαφορετικούς πολιτικούς στόχους, τις διαφορετικές αξίες και τις διαφορετικές πολιτικές θέσεις των αντιμαχόμενων παρατάξεων και, επομένως, και τις διαφορετικές συνέπειες της μιας ή της άλλης πολιτικής απόφασης. Η συσχέτιση αυτή θα βοηθήσει τους μαθητές να μορφώσουν και τις δικές τους πολιτικές απόψεις. Όπως είναι φανερό, αυτού του είδους η διδασκαλία χρειάζεται ειδικές δεξιότητες από πλευράς του διδάσκοντος.

Η οργάνωση και διεξαγωγή πολιτικών συζητήσεων μέσα στην τάξη αποτελεί ασφαλώς τη μεγαλύτερη δυσκολία για τον διδάσκοντα. Η έρευνά μας έδειξε ότι η εμπλοκή σε συζήτηση αποτελεί έντονη επιθυμία όλων σχεδόν των μαθητών, τόσο των επιμελών όσο και των αδύνατων. Δυο συνηθισμένες εξηγήσεις που δίνουν γι' αυτή την επιθυμία τους είναι, πρώτα, η ικανοποίηση

---

¹ Σχετικά με το θέμα αυτό ο B. Crick σημειώνει τα εξής:

«Τα ΜΜΕ, και όχι το σχολείο, προσφέρουν εκ των πραγμάτων τις πληροφορίες για τα πολιτικά που χρειάζεται κάποιος. Ο ρόλος του σχολείου είναι να βοηθήσει το μαθητή να χειριστεί αυτές τις πληροφορίες με κριτικό τρόπο, να τον βοηθήσει να σχηματίσει τις δικές του απόψεις, να εκτιμήσει τις γνώμες των άλλων, να του παράσχει τη θέληση και τα μέσα να συμμετέχει αποτελεσματικά και υπεύθυνα. Κατά τον ίδιο τρόπο, ενώ καθορίζουμε πως το πολιτικά αλφαριθμητισμένο πρόσωπο πρέπει να είναι ικανό να δίνει λόγους και εξηγήσεις για τις πεποιθήσεις και τις πράξεις του και να κατανοεί τις πεποιθήσεις και τις πράξεις των άλλων, θα είναι ένας προχωρημένος αλφαριθμητισμός πραγματικά εάν κάποιος μπορεί να συζητήσει τα κριτήρια για την εγκυρότητα των πράξεων του. Αυτό είναι πολιτική φιλοσοφία με την τεχνική έννοια.

Το νόημα και οι συνέπειες των πολιτικών πεποιθήσεων και όχι η εγκυρότητά τους είναι το μέγιστο που ελπίζουμε να εξετάζουμε στο σχολείο (B. Crick "Political Literacy", *Essays on Citizenship*, p. 70).

για την ευκαιρία που έχουν να εκφράσουν τις απόψεις, τις σκέψεις τους και γενικά τον εαυτό τους και, δεύτερο, το ευχάριστο συναίσθημα που αισθάνονται ότι με τη συζήτηση νιώθουν τον καθηγητή τους να έρχεται πιο κοντά τους, να ταυτίζεται μαζί τους.

Η μεγάλη δυσκολία της συζήτησης έγκειται στον κίνδυνο να δημιουργηθούν εντάσεις και παρεξηγήσεις με τη διατύπωση αντίθετων απόψεων ή με τη χρησιμοποίηση ατυχών εκφράσεων που είναι δυνατό να εκληφθούν ως προσωπικές ή κομματικές αιχμές. Ο καθηγητής επίσης συνήθως αποφεύγει να εκφράσει άποψη, γιατί φοβάται πως πιθανό αυτή να διαστρεβλωθεί ή να παρεξηγηθεί και να στρέψει μια ομάδα μαθητών εναντίον του. Αυτός είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο οι καθηγητές αποφεύγουν, όπως έδειξε η έρευνα, τη συζήτηση στο μάθημα και προτιμούν την ανώδυνη παροχή πληροφοριών για το Σύνταγμα της χώρας, για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών, και για τους Διεθνείς Οργανισμούς.

Αν όμως είναι αδύνατο να διδαχθεί το μάθημα σωστά χωρίς συζήτηση, χωρίς την παροχή δηλαδή ευκαιρίας στους μαθητές να μιλήσουν ελεύθερα για το πώς αντιλαμβάνονται και πώς νιώθουν και ταυτόχρονα να ακούσουν τις απόψεις και τις σκέψεις των συμμαθητών τους για τα προβλήματα που τους αφορούν, τότε είναι ανάγκη οι διδάσκοντες να αποκτήσουν την ικανότητα να οργανώνουν συζητήσεις και την τέχνη να τις διευθύνουν με τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγονται εντάσεις και συγκρούσεις ή να επιλύονται, όταν παρ' ελπίδα δημιουργηθούν. Χρειάζονται δηλαδή σχετική επιμόρφωση.

Η διεξαγωγή συζήτησης μέσα στην τάξη είναι κάτι ανάλογο με τη διεξαγωγή ενός πειράματος στα μαθήματα της Φυσικής, Χημείας ή Βιολογίας. Βοηθά στο να βάλει κάτω από μικροσκόπιο πολιτικές, επιχειρήματα, θέσεις και ενέργειες και, επομένως, συμβάλλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων της άντλησης πληροφοριών, της κατανόησης, της ανάλυσης και της κριτικής ικανότητας. Βοηθά επίσης στην ενεργότερη εμπλοκή στα κοινά και στην ανάπτυξη βαθύτερων και εντονότερων συναισθημάτων, όπως της συμπόνιας και της συμπάθειας (empathy).

Στοιχεία επικοινωνίας:

Σύνδεσμος Κοινωνιολόγων Κύπρου

Λεωφόρος Μακεδονίτισσας 46

Τ.Θ. 24005

1700 Έγκωμη

Λευκωσία

Τηλ.: + 357 22841661

Φαξ.: + 357 22355116

Ηλεκτρ. Διεύθυνση: csa@unic.ac.cy